

ПРАВДА ЖИТТЯ

ВАСИЛЯ ЗАХАРЧЕНКА

Управління культури Полтавської
обласної державної адміністрації

Обласна бібліотека для
юнацтва ім. Олеса Гончара

Серія «Сучасні українські письменники»

ПРАВДА ЖИТТЯ ВАСИЛЯ ЗАХАРЧЕНКА

Інтелект- реліз

Полтава – 2015

83.34 Укр.6
П68

Укладач: *Варвара Василівна Потуремець*

Правда життя Василя Захарченка : інтелект-реліз / авт.-укладач В. В. Потуремець; Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесь Гончара. – Полтава, 2016. – 12 с.

Видання із серії «сучасні українські письменники» присвячене творчості лауреата Державної премії ім. Т. Г. Шевченка, нашого земляка Василя Захарченка

Василь Іванович Захарченко народився 13 січня 1936 р. у с. Гутирівка Полтавського району в родині колгоспників Івана та Галини Захарченків. У 1953 р., закінчивши Супрунівську середню школу, хлопець одразу вступає на факультет журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Як кажуть, з першого заходу і без підтримки впливових знайомих. Це означало, що він мав неабиякі творчі здібності та нахил до літератури.

Курс, на якому навчався Василь, був незвичайним – 150 чоловік. До цього і вже після стільки на один курс не набирали. Це було зроблено з веління високого керівництва – набрати більше молоді із сіл, аби підготувати кадри для районних газет, які задихалися від нестачі журналістських сил. Із 150 студентів курсу більшість справді була «селюками». Серед них і сільські хлопці з Полтавщини: Борис Олійник, Павло Пустовіт, Олекса Мусієнко, Микола Шудря, Василь Захарченко. Щоб якось вижити, хлопці ходили підзаробляти на залізничну станцію, де, бувало, цілу ніч розвантажували вагони, а вранці, знесилені, ледь волокли ноги до гуртожитку, зате мали зароблену чесною працею копійку.

Це були плоть від плоті українські діти, які мужньо зносили моральний терор в університеті. Їм тяжко було навчатися, бо всі лекції (крім української літератури та мови) читалися російською. Одні приймали такі «правила гри» і швидко адаптовувались, інших це боляче вражало і пригнічувало.

Василь Захарченко із деяким смутком згадує свої «університети»: «Не вчили нас тоді в університеті любові до України, до рідної мови, культури, не вчили навіть історії української журналістики; на лекціях історії російської журналістики пихатий викладач-україножер говорив із презирством, що «никакой украинской журналистики вообще не было». Отож, якщо й стала частина випускників факультету журналістики патріотами України, то це не завдяки університету, а всупереч йому».

Одного разу з їхнього курсу КДБ забрав студента Бориса Мар'яна, який у грудні 1956 року дав прочитати кільком однокурсникам свої пропозиції до ЦК КПРС «демократизувати, удосконалити... суспільство, підвищити до міжнародних стандартів життєвий рівень радянського народу». Цей рукопис «Програми-мінімум» тоді нашвидкуруч прочитало лише п'ятеро Мар'янових сусідів по студентській лаві, але цього, як виявилось, було досить, щоб наступного ранку Бориса викликали до університетського парткому. А згодом, після громадського цькування, Київський обласний суд виніс прогнозований вирок: ув'язнити Б. Т. Мар'яна строком на п'ять років у виправно-трудовах таборах без поразки в громадянських правах. Іншого журналіста-«селюка», Вадима Пепу, «забрили в солдати» і відправили в Казахстан, у ті краї, де свого часу відбував солдатчину Тарас Шевченко. У Пепи, як виявилось, знайшли

низку антирадянських віршів. На перших курсах навчання безслідно зникли ще два студенти...

Під час навчання в університеті трапився один випадок, який спонукав до тривалих роздумів. Однокурсник, з яким Василь мешкав на квартирі, побачив, як Вадим Крищенко (теж однокурсник, нині відомий поет-пісняр), читаючи в аудиторії якусь газетну статтю на політичні теми, зробив підкреслення олівцем. Тоді це було розцінено як полеміку з якимись там комуністичними положеннями статті. Василів співквартирник, тоді вже молодий ортодоксальний комуніст, доніс у партком, а згодом ще й доводив на комсомольських зборах, що вчинок його був... шляхетним.

А ще Василеві закарбувалося в пам'яті, як проректор університету Удовиченко «вривався в читальний зал, безцеремонно наскакував на студентів, хапав до рук їхню лектуру, гортав, перевіряючи, чи не читають вони якоїсь крамоли». Отакі були реалії тої «демократичної хрущовської відлиги».

Хлопці ж, молоді, гарячі, готові були покласти голови за Україну. Їм дуже боліло те, як страждає люд, особливо на селі, як нищиться мова, культура, народні звичаї. Не могли миритися з тим, як манкурти глумилися над поетом Володимиром Сосюрою за його «Любіть Україну!», як переслідували Максима Рильського, Ліну Костенко. Юнаки вірили, що дух і слово славетних українців Тараса Шевченка, Михайла Грушевського, Івана Франка і сотень інших з кожним роком усе більше проникатимуть у душу всього народу, з гущі якого виходитимуть тисячі нових патріотів. І нарешті настане час, коли вже ні катівні, ні табори Сибіру не зможуть зламати вільнолюбного прагнення України.

В університеті Василь прагнув поповнити свої знання, збагачувався духовно. Разом із приятелями він мав змогу побувати і на зустрічах з провідними українськими письменниками Олесем Гончаром, Максимом Рильським, Володимиром Сосюрою, Остапом Вишнею, Андрієм Малишком, Платоном Вороньком та іншими. А ще мав щастя слухати таких викладачів, як В'ячеслав Кудін, професор Віденський, доцент Шестопал. Образи декого з наставників він проніс у пам'яті через усе своє життя: викладачів німецької мови Віктора Лазні та берегині рідної мови Алли Коваль.

З їхнього університетського курсу (випуск 1958 р.) багато-таки журналістів поїхали в райони і чесно працювали, стоячи на обороні українського слова. А частина хлопців пробилася на літературну ниву і заявила про себе книгами – це Роберт Третьяков, Валерій Гужва, Олекса Мусієнко, Іван Власенко, Дмитро Головка, Борис Олійник, Вадим Крищенко, Микола Шудря.

Восени 1958 року після закінчення університету двоє випускників-журналістів Василь Захарченко та Павло Пустовіт за розподілом прибули до Кременчука в редакцію міської газети «Робітник Кременчуччини». Та, на жаль, творча атмосфера в редакції була вкрай несприятливою. А постійне нервово напруження створював насамперед редактор – Дем'ян Коваленко – людина обмежена й самолюбива. Він постійно бурчав на хлопців: «Ну й що з того, що

ви покінчали університети? А що ви знаєте про марксизм? Та нічого. А я на курсах у Москві слухав самого Поспелова».

Про ту задушливу редакційну атмосферу в Кременчуці Василь Захарченко згадує так:

«У газеті мені працювати було важкувато, бо по телефону, як це робили... мої колеги, я не вмів брати матеріал і за кожним рядком тупашив на трикотажну чи тютюнову фабрики або аж на правий берег у Крюків, на вагонобудівний завод. Я мотався по місту, як пес, бо телефону й далі боявся, мов дикун. Писати, правда, трохи вмів, мав нахил до ліричності, до романтизації життя. Тоді зародився рух бригад комуністичної праці, і я його особливо вподобав, став писати про ці колективи як про людей майбутнього. Щось критичне давати в газеті редактор не зважувався, був страшним перестраховальником, чіплявся до кожного живого слова, підозрюючи в цьому архаїзацію мови, що може призвести до «відриву української мови від російської». Отакий дикий побутував тоді вислів! Як можна відірвати те, що ніколи не було й не могло бути одним цілим? А коли я написав передовицю на тему естетичного виховання молоді, де, говорячи про музику композиторів, попереду Чайковського поставив свого улюбленого Бетховена, Дем'ян прочитав мені полум'яну лекцію про низькопоклонство перед Заходом і змусив поміняти місцями російського і німецького геніїв».

Маючи вразливу душу, Василь почував себе дуже незатишно від постійних нагінок редактора, а ще допікали безгрошів'я, бездомність, постійні приниження. Тож витримати у Кременчуці він зміг лише кілька місяців, і коли прислав листа зі Сталіного (нині Донецьк) однокурсник Михайло Овчаров, який кликав до себе в редакцію газети «Комсомолец Донбасса», Василь не роздумував ані хвилини.

Від березня 1959 року Захарченко працює на Донеччині, у часописах «Комсомолец Донбасса», «На будові», у видавництві «Донбасс». Тут виходить у світ його перша книжка «Співучий корінь» (1964), тут його приймають до Спілки письменників України (1966).

Однак і в Донбасі Василь не знайшов омріяного душевного спокою. Хіба міг він, уродженець полтавського краю, романтик, прижитися там, у російськомовному оточенні? Про це Василь згодом засвідчив і сам з усією відвертістю. «Я задихався в затхлій зрусифікованій атмосфері, відчував, як міліє, пересихає моя мовна річка, як я глухну в цьому чужому російському морі». Витримати так довго він не міг, тому через деякий час вирішив повернутися до центральної України й намітив собі для проживання Черкаси або Житомир.

Захарченко зв'язався з керівником Житомирської обласної письменницької організації Володимиром Канівцем і навіть восени 1968 року їздив до нього у Житомир на переговори. Канівець прийняв молодого письменника привітно й обіцяв зробити виклик, як тільки звільниться десь місце для роботи. Але нічого

не вийшло, бо Канівця вже встигли попередити представники силових структур про письменника-націоналіста, який водив знайомство із «неблагонадійним» Іваном Дзюбою.

Та Василь не просто приятелював із Дзюбою. У Донецьку він допомагав збирати матеріали щодо зросійщення краю для праці, яку готував до друку Дзюба. У цей період, у середині 60-х, він починає цікавитися й іншою небезпечною на той час темою – Голодомору 1932-1933 рр. Занотовує розповіді очевидців на Полтавщині, Донеччині, Черкащині, Житомирщині, Чернігівщині: «Люди розповідали про такі жахи, про таку кричущу несправедливість, про такі звірства свого ж односельця-активіста, що серце обливалося кров'ю».

Василь Іванович перебирається до Черкас, де спочатку працює у часописі «Молодь Черкащини», а згодом – «Черкаській правді». Захарченко й тут інтенсивно збирає матеріали й передає їх Дзюбі через Стуса. Та це відбувалося недовго, й після проведення низки обшуків друзів арештували. Заарештували і Захарченка, у помешканні у якого виявили самвидав, книжку Горліс-Горського «Холодний Яр», нотатники.

Коли зібрані матеріали потрапили до рук працівників КДБ, Черкаський обком партії теж ініціював розправу з непокірним письменником. Звіди надійшли матеріали до ЦК КПУ про діяльність члена Спілки письменників України (далі – СПУ) В. Захарченка, «несумісну з перебуванням у Спілці». Без особливих дискусій Василя Захарченка виключили зі спілки, затвердивши це рішення й на президії правління СПУ 19 жовтня 1972 року.

31 січня 1973 р. Василя Захарченка було заарештовано за антирадянську діяльність за ст. 62 КК УРСР, а через кілька місяців,

26-27 липня 1973 р. Черкаським обласним судом засуджено на п'ять років суворого режиму. Покарання відбував у концтаборі № 5 у Пермській області. На цілих 13 років, від 1968 до 1982, його ім'я було викреслене з літературного процесу, а книжки Захарченка вилучалися з книгозбірень.

У 1982 році Василя Івановича заново було прийнято до Спілки письменників. Але, як це практикувалося, ніхто в нього навіть не попросив вибачення. Та попри моральний і психологічний тиск, письменник вистояв. У середині 80-х – початку 90-х років він мовби поспішав наздогнати викрадений у нього в ув'язненні час. Одна за одною виходять з друку книги: «Лозові кошики» (1986), «Велика Ведмедиця» (1988), «Клекіт старого лелеки» (1989), «Брат милосердний» (1990). Його творчість відзначена літературними преміями ім. А. Головка (1990), Ю. Яновського (1991). За роман «Прибутні люди» у 1995 році йому присуджено найавторитетнішу державну відзнаку в галузі літератури – Державну премію України ім. Тараса Шевченка. Василь Захарченко – заслужений працівник культури України. Нагороджений орденом Святого Володимира.

За думкою Михайла Слабошпицького Василь Захарченко – дуже український письменник. Його сюжети – особливо з останніх двох десятиліть –

сторінки випробувань нашого народу в несамовито тяжкому для нього ХХ столітті: голодомори, репресії, українська революція 1917 – 1921 рр., Друга світова війна, перші повоєнні роки... «Пишучи про Другу світову війну, – зізнавався згодом сам Захарченко, – я увійшов у цю тему не зі звичного вже офіційно-парадного, «победного» входу, а з чисто народного. Я зустрічався з багатьма ветеранами, скаліченими війною, які скромно доживали свого віку по українських селах на злидарських колгоспних пенсіях... Під час тих довірливих розмов автор почув голос правди рядових війни, які пережили неймовірне лихо й вирвалися з нього із самою теплою душею, а не з вагонами награвованого закордонного барахла, вивезеними з поверженої Німеччини деякими великими і дрібненькими воєначальниками».

Він напрочуд талановито написав і про поневір'яння хлопців із Полтавщини, яких у перші повоєнні роки насильно, під конвоєм (немов зеків) запроторювали на шахти Донбасу.

Незалежність України Василь Захарченко зустрів із величезною радістю. Та коли минула ейфорія, стало зрозуміло, що в країні відбулася лише зміна декорацій, а при владі залишилися ті ж самі люди з радянським менталітетом. У листі до свого однокурсника Павла Пустовіта від 19 серпня 1992 року він зізнається: «Перші місяці після 1 грудня ходив не ходив, а літав от щастя. Зараз дуже тривожно й гірко, що державу не будують, а імітують це будівництво. Звідси й переважна доля лих на наші голови. Та вірю, що в імперію вже нас не затягнуть. Таки ж прийдуть і в Україні наші Вашингтони. А таки прийдуть».

Останні десятиліття наш земляк мешкає у Черкасах, де активно займається дослідницькою і творчою роботою. У доробку Василя Захарченка десять романів, дев'ять повістей, 112 оповідань, публіцистика. А на столі письменника – нові рукописи. Роздуми автора про сенс життя, про його загадковість і доконечну непізнаність. А ще – про любов до України.

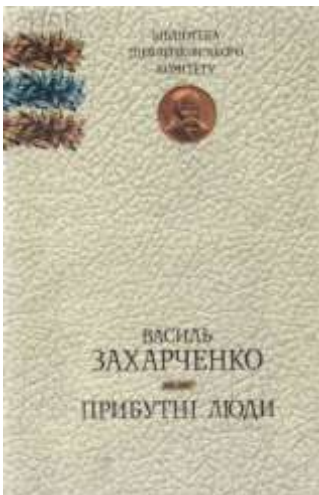
Пий воду з криниці твоєї

У цьому романі Василя Захарченка, художньо подано сучасний зріз нашого життя, боротьбу нового світогляду зі старим, віджилим. Українські проблеми постають тут у всій своїй складності й гостроті. А ще приваблює роман "Пий воду з криниці твоєї." молодечою грай-райдугою почуттів... Це роман-диспут, де дві непримиренні сторони пристрасно обмінюються аргумен-

тами. Непримиренне політичне протистояння роздирає родину Коновченків, де на його полюсах – дід і внук. Такими чужими і непримиреними можуть бути лише вороги. Але Коновченкові молодшому щастить на прадіда, теж Юрія Коновченка, який проніс крізь своє життя мрію про вільну Україну, тішиться, що дожив до того дня, коли було проголошено її незалежність. Гордей (саме так його називають в романі) – рідний син Юрія-старшого й дід Юрія-молодшого – видається людиною геть не з цього роду. Засліплений ненавистю, він і проклинає і незалежну Україну, і все з нею пов'язане, і своїх родичів, що мають інші переконання. Він готовий затягати по судах або стерти в порошок рідного внука за його український патріотизм. Цей твір на запити нашого дня. Твір, в якому закумуляовано сучасні національні проблеми.

Прибутні люди

До цієї книги Василя Захарченка увійшли романи «Прибутні люди», «Білі вечори» та повість «І настали жнива».

Роман «Прибутні люди», який написано на документальній основі, вперше в українській літературі ґрунтовно, масштабно, відкрито показує страхітливу трагедію українського народу – голод 1947 року. Це розповідь про голодне життя в 47-му в Східній Україні, й про насильне створення колгоспів – у Західній, про єдність українців, «бо тільки в єдності ми переможемо». На тлі цих апокаліптичних подій автор підкреслює людяність і шляхетність народу, вільнолюбство нашого народу, а також нерозривну єдність, соборність Наддніпряни й Галичини.

Що значить «прибутні люди»? За словником Бориса Грінченка, це чужесторонні люди, ті, що приходять чи проживають. У романі автор подає ряд яскравих образів – позитивних і негативних. Це не просто правдивий, а й високохудожній твір.

Довгі присмерки

Ще в умовах тоталітарного режиму, коли кадебісти продовжували стежити за кожним кроком письменника він писав цей роман, ніби передбачаючи прийдешню незалежність України, намагався донести Українцям всю жахливу правду про небувалу наругу над нашим багатостраждальним народом. Працював з такою напругою, що потім від виснаження двічі переніс інфаркт міокарда. Письменник майже п'ятнадцять років чекав виходу у світ цього роману. «Довгі присмерки» – це народ у війні, це погляд на війну з селянської хати, з фронтового окопу, зі шпиталю, з сирітства та вдівства, з покривдженої несправедливістю долі. «Письменник переконливо складає присуд обом системам – фашистській та більшовистській, ставлячи своєю оповіддю знак рівності між ними», - Ю. Мушкетик. Тема чорносвітників, історія загонів не обмундированих – це теж одна із тем, якої часто звертається Василь Захарченко. Це теж були сплановані репресії. Це була помста імпер-комуністичної системи українським чоловікам за те, що вони, потрапивши 1941 року в оточення, полишені своїми командирами, змушені були повернутися до власних домівок на вже окуповані ворогом території, усіма способами уникаючи полону або й тікаючи з того полону. До них ставилися гірше, ніж до штрафників. Тим хоч давали обмундирування і зброю. І першою пролітою кров'ю штрафник міг змити з себе провину. На українському оточенцеві тавро «изменника Родины», «предателя» лишалося до самої смерті, яка часто наставала в першому ж бою через день-два після мобілізації польовим військкоматом. Необмундированих, які полягли в бою, навіть по смерті не могли представити до нагород, бо вони не значились у жодних списках. Тема чорносвітників звучить у багатьох творах письменника. Відповідні епізоди є в романах «Холодний профіль камеї», у спогадах героїв творів «Прибутні люди», «Великі лови», але найбільш гостро цю проблему порушено в романі «Довгі присмерки». Війна постає як ганебне явище, що знищує в людині людяність.

«Великі лови»

В авторській передмові до роману «Великі лови» В. Захарченко пише, що за кілька років у Черкаському обласному державному архіві вивчив тисячі справ репресованих у 1938 році і натрапив на 402 фотографії людей, знятих в анфас і профіль. Молоді й літні, і зовсім старі, а 201-ше обличчя жінки. На автора раптом глянув український народ у свою останню передсмертну мить... Усім їм «особая тройка НКВД» винесла заочний вирок списком: «Расстрелять». Як членів однієї з численних

міфічних антирадянських підпільних організацій, які начебто займались агітацією за те, щоб «відірвати Україну від СРСР і Росії».

А ці «агітатори», «політичні борці» були простими колгоспниками, малограмотними, які замість підпису під протоколом ставили відбиток пучки, вмоченої в чорнило, або два хрестики. Про якусь незалежну Україну більшість із них навіть і подумати не вміли. І це добре знали радянські кати. Просто велося планомірне знищення українського народу. Адже за розстріляними будуть репресовані і їх сім'ї. Вивчаючи справи репресованих, автор чітко показав усю схему, за якою комуністична система вперто робила з українців вигнанців у час Другої світової війни, поповнюючи ними українську діаспору в усьому світі.

Протягом багатьох років Василь Захарченко веде щоденник. Це емоційна болюча реакція письменника на події сьогодення і водночас – його послання майбутнім поколінням. Він щиро любить Україну і переживає за її сьогодення і майбуття. Письменник вважає, що одним із чинників незалежності країни є збереження мови. В публіцистичній статті «Слово і антислово» письменник пише: «Якщо втратимо Богом дану калинову мову, то від нас не стане й знаку на землі, як попереджав нас Шевченко. І тоді на нашій українській землі на радість кату житимуть зовсім інші люди, на вигляд наче й україноподібні, кароокі, та тільки душа їхня, слово їхнє будуть уже не ті, не Божі, а чужі, сатанинські. Ця мова тримає нас на світі всі ці понад 7 тисяч років. Утратимо мову – викреслимо нас із усіх небесних реєстрів!

Тож стіймо на своєму, не допускаймо на українську землю жодної офіційної мови – конкурентки нашій єдиній в Україні державній і офіційній українській мові.

І мова наша, і пісня – багатства, яким ми ще й досі не склали ціни. Та хіба й можна скласти ціну тому, що з роду Абсолюту? В Абсолют вірять, а не прицінюються. Утрапиш цю Віру – погубиш свою душу».

Твори В. Захарченка

Брат милосердний : повісті та оповідання / В. Захарченко. – К. : Дніпро, 1990. – 526 с.

Велика Ведмедиця : повісті, оповідання / В. Захарченко. – Дніпропетровськ : Промінь, 1988. – 335 с.

Великі лови : роман. Публіцистика / В. Захарченко. – Київ : Молодь, 2002. – 319 с.

Дзвінок на світанні : повість та оповідання / В. Захарченко. – Дніпропетровськ : Промінь, 1981. – 238 с.

Дім під ясенами : повісті. Оповідання. Новели / В. Захарченко. – К. : Укр. письменник, 1999. – 217 с.

Довгі присмерки : роман / Василь Захарченко. – Київ : Акцент, 2002. – 543 с.

Клекіт старого лелеки : романи, оповідання / В. Захарченко. – Київ : Рад. письменник, 1989. – 395 с.

Крізь срібний іній: романи, оповід. / Василь Захарченко; передм. М. Слабошпицького – Черкаси : [Вид. Чабаненко Ю. А.], 2005. – 498 с.

Лозові кошики: роман, оповідання / В. Захарченко. – Київ : Рад. письменник, 1986. – 367 с.

Мобілізовані: Повість / В. Захарченко. – К. : Молодь, 1995. – 56 с.

Мова – це алмаз, який шліфується щоденним спілкуванням : [зі щоденника письменника] / В. Захарченко // Жінка. – 2008. - № 11. – С. 4-5.

На камені рідного слова : публіцистика / В. Захарченко - Черкаси : [вид. А. Чабаненко], 2006. – 324 с.

Пий воду з криниці твоєї : роман / В. Захарченко – Київ : Укр. письменник, 2004. – 215 с.

Прибутні люди : роман, повість / Василь Захарченко; [передм. М. Слабошпицького]. – Київ : Грамота, 2007. – 656 с.

У магнієвому спаласі : щоденник / В. Захарченко. – Черкаси : [вид. Чабаненко Ю. А.], 2009. – 635 с.

У п'ятницю після обід : оповідання й повісті / В. Захарченко – Київ : Рад. письм., 1982. – 256 с.

Про В. І. Захарченка

Мушкетик Ю. Знаковий документ епохи : [роман В. Захарченка «Довгі присмерки»] / Ю. Мушкетик // Літерат. Україна. – 2003. – 9 січ. – С. 6.

Крупішина К. Художнє осмислення воєнного геноциду у прозі Василя Захарченка / К. Крупішина // Дивослово. – 2013. – № 10. - С. 23-27.

Поліщук В. Василь Захарченко : штрихи до творч. портрета / В. Поліщук. – Черкаси : Сіяч, 1997. – 55 с.

Слабошпицький М. «Пий воду з криниці своєї» : Василь Захарченко і його проза // Літ. Україна. – 2005. – 23 черв. – С. 1, 7; 30 черв. – С. 7.

Слабошпицький М. Без цього він просто не уявляється // Укр. мова й л-ра в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. - № 2. – С. 140-142.

Мушкетик Ю. Знаковий документ епохи : [про роман «Довгі присмерки»] // Літ. Україна. – 2003. – 9 січ. – С. 6.

«Персональна справа» В. Захарченка // Дніпро. – 1991. - № 9. – С. 162-172.

Серія «Сучасні українські письменники»

**ПРАВДА ЖИТТЯ
ВАСИЛЯ ЗАХАРЧЕНКА**

Інтелект- реліз

Автор-укладач

В. В. Потуремець

Редактор

С. В. Сичова

Комп'ютерна верстка

В. Ф. Походун

Відповідальна за випуск

С. В. Сичова

Підписано до друку 18.01.2016. 12 стор. Тираж 3 прим.
Обласна бібліотека для юнацтва імені Олеся Гончара
36039, м. Полтава. вул. Енгельса, 25а

<http://libgonchar.org> E-mail: pobugonchara@ukr.net